www.jgk.imamreza.ac.ir

Journal of Greater Khorasan

Vol. 17, No. 62, 2026

Received 31 Dec 2025 | Revised 28 Feb 2026 | Accepted 02 May 2026 | Published 15 Jun 2026

ISSN (Online): 2717-1671 ISSN (Print): 2251-6131

Research article

Presenting a method for evaluating the beauty of elements in the urban landscape of Mashhad (Case study: Ahmadabad Street)

Elaheh Panjehbashi [(a)], Farangiss Khavari [(b)*]

a) Associate Professor of Painting Department, Faculty of AlZahra University, Tehran, Iran. (e.panjehbashi@alzahra.ac.ir)
b) Postdoctoral Researcher in Graphic Design, AlZahra University, Tehran, Iran.. (F.Khavari@alzahra.ac.ir)

Keywords
Element, Landscape, Urban Landscape, Environmental Aesthetics, Urban Aesthetics.

Citation
Panjehbashi, E., & Khavari, F. (2026). Presenting a method for evaluating the beauty of elements in the urban landscape of Mashhad (Case study: Ahmadabad Street). *Journal of Greater Khorasan*, 17(62), 183-204.

Use your device to scan and read articles online

Abstract
The motivation of this article is to present a method for evaluating the beauty of elements in the urban landscape of Mashhad, for example, Ahmadabad Street. Descriptive-analytical research; by examining library documents and in the field section, studying the statistical population of 21 works of urban graphics, including murals, decorations, and elements, which exist in the area. Of these, 15 are urban elements, which were classified into permanent and temporary elements. Six of the elements in the area are considered permanent elements and nine are temporary elements. The components under study include; the sustainable urban development approach in landscape beauty, urban landscape beautification, environmental and urban aesthetics, and aesthetics in urban graphics. The components under study were categorized into 4 qualitative levels and all elements were measured and evaluated. High scores mean high value and quality of the work, and low scores indicate low quality. In Mashhad's urban planning, permanent urban elements mostly have an architectural design structure or are works of art with a high level of sustainability. Temporary elements are dominated by graphic aspects, colorful attractions, and unstable materials. The results show that the quality of construction of the existing temporary elements is not in line with achieving sustainable development of urban landscapes, while the permanent elements of the sun, secret and need have appropriate dimensions, design quality, construction, and meaning from an aesthetic perspective. All temporary and permanent elements are located in the corridors and vision gates. However, in the most important vision corridors, Palestine and Shariati squares, which are responsible for urban identity, recording a mental image, appropriate landscape, and a sense of belonging, the design and construction of the elements is at a low level.

DOI: https://doi.org/10.22034/jgk.2026.587743.1342

OPEN ACCESS

URL: https://jgk.imamreza.ac.ir/article_252252.html

©Authors retain the copyright and full publishing rights.

* Corresponding Authors

Introduction

With a view to human desires and innermost feelings in various societies throughout all eras, we will understand the popularity of beauty and order in the parts and aggregates of the visual elements surrounding human life. Beauty requires the implementation of dos and don'ts in urban spaces .The landscapes of the world's most beautiful cities are the product of observing the principles of harmony of geography, environment, urban planning, architecture, and art. Urban graphics, with the help of artistic innovations, attempts to convey visual messages and protect the culture, identity, and civilization of a territory. The purpose of this research is to present an analytical model of the beauty of elements in the urban landscape of Mashhad, for example, Ahmadabad Street. The research is descriptive-analytical, with the review of official texts and library documents. In the field section, through visual study, 14 elements out of 21 existing urban graphic works were studied and classified into temporary and permanent elements. In the proposed analytical model resulting from the research; Each work was assessed based on the principles of environmental aesthetics, urban aesthetics, and aesthetics in urban graphic works**.**

Methodology

This study, by examining documentary-library, internet, receipt and field research sources, has examined the research data in a descriptive manner and, if possible, analyzed some examples in a logical reasoning manner. The statistical population consists of 21 elements, murals, and decorations found in the area of Ahmedabad Street, of which 14 are urban elements that are classified into permanent and temporary elements; 6 are permanent elements and 8 are temporary elements. The components under study include; sustainable urban development approach in landscape beauty, urban landscape beautification, environmental and urban aesthetics, and aesthetics in urban graphics. The components under study were categorized into 4 levels, qualitatively and all elements were assessed, high scores mean high value and quality of the work and low scores indicate low quality.

Results and discussion

The Brundtland Report defines sustainable development as "development that meets the needs of the present generation without compromising the ability of future generations to meet their own needs." The urban landscape, organized to meet the needs of people in urban areas, is a composite concept formed as a result of the design of buildings in which social activities such as work, residence, and recreation are carried out in physical space, the structure of the natural landscape of that city, and the structure of the cultural landscape of the city, along with the historical dimension of the city. The current streetscape, with its chaos and bustle, is a phenomenon of the present era. The goals of sustainable urban design in the sustainable development system emphasize the preservation of nature and the human-made environment. In fact, urban landscape examines a set of physical harmony and proportions of objects and buildings in a city and its visual impact on human senses. The quality of urban space determines the quality of an individual's life. Environmental aesthetics is a theoretical knowledge for achieving sustainable development that provides strategies for science, technology and innovation. Environmental science and aesthetic methods related to nature and natural materials are applicable, as well as a structure and function to provide technical knowledge and innovation that focuses on economic, social, ecological and environmental benefits. The main factors that complement the senses in the knowledge of aesthetics include meaning, memory, metaphor, symbol, sign, and history. Aesthetics in the urban dimension means the set of factors that bring pleasure to users of urban space. To achieve aesthetic goals in urban space, indicators for aesthetic measurement or control in urban space have been proposed under the title of aesthetic values. Considering the three main goals of urban planning, which include health, comfort, and beauty; sustainable urban

development can be achieved by considering the principles of urban and environmental aesthetics. In the broad urban aesthetic debate, beauty in urban graphic works is examined from two perspectives: one is to observe the technical principles of designing urban spaces, which is related to the science of correct location, access distances, sizes, dimensions, and scale of the work, and then the principles of design and implementation.

Conclusion

Among the 21 environmental graphic works within the Ahmadabad Street area, 14 are urban elements. For example, 14 urban elements out of the 21 environmental graphic works within the Ahmadabad Street area of Mashhad were examined and studied as much as possible. Based on the research objectives; the analytical model of the beauty of urban elements in the area under consideration is, in the first stage, considering the principles and rules of environmental aesthetics, then urban aesthetics, and finally environmental graphic aesthetics. The results of field studies show that, overall, the quality of construction, materials, and design of most elements and works of urban graphics is not in accordance with the principles of sustainable urban development. Most of the works are located in suitable viewing corridors, and the elements of Khorshid, Raz, and Niaz have the quality of design and construction with aesthetic principles in design and urban-environmental dimensions. However, the elements of the main entrances of the street, Palestine Square, and Shariati Square, which play the most important role in the visual identity of the area and recording the audience's mental image of the area, do not have an acceptable level from the perspective of urban and environmental aesthetics and environmental aesthetics and graphics.

www.jgk.imamreza.ac.ir

پژوهشنامه خراسان بزرگ

دوره ۱۷، شماره ٦٢، بهار ١٤٠٥

ISC | MSRT | ICI

شاپا چاپی: ۶۱۳۱-۲۲۵۱ شاپا الکترونیکی: ۱۶۷۱-۲۷۱۷

مقاله پژوهشی

ارائه نحوهٔ ارزیابی زیبایی المان‌ها در منظر شهری مشهد (نمونه موردی: خیابان احمدآباد)

الهه پنجه باشی (الف)، فرنگیس خاوری (ب)*

الف) دانشیار، گروه نقاشی، دانشکده هنر، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران. (e.panjehbashi@alzahra.ac.ir)

ب) محقق پسادکتری رشته گرافیک، دانشگاه الزهراء(س)، تهران، ایران. (F.Khavari@alzahra.ac.ir)

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۱۰/۱۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۱۲/۰۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۲/۱۲

تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۳/۲۵

شماره صفحات: ۱۸۳-۲۰۴

واژگان کلیدی:

المان، منظر، منظر شهری، زیبایی‌شناسی محیطی، زیبایی‌شناسی شهری.

استناد به مقاله:

پنجه‌باشی، ا؛ و خاوری، ف. (١٤٠٥). ارائه نحوهٔ ارزیابی زیبایی المان‌ها در منظر شهری مشهد (نمونه موردی: خیابان احمدآباد). *پژوهشنامه خراسان بزرگ*، ۱۷(٦٢)، ۱۸۳۰-۲۰٤.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید.

چکیده

انگیزهٔ نوشتار حاضر، ارائهٔ شیوهٔ ارزیابی زیبایی المان‌ها در منظر شهری مشهد، برای نمونه خیابان احمدآباد است. تحقیق توصیفی-تحلیلی؛ با بررسی اسناد کتابخانه‌ای و در بخش میدانی مطالعهٔ جامعهٔ آماری ۲۱ اثر گرافیک شهریست، شامل؛ نقاشی دیواری، آذین‌بندی و المان، که در محدوده وجود دارد. از این میان، ۱۵ اثر المان شهریست، که به المان‌های دائمی و موقت طبقه‌بندی شدند. ٦ اثر از المان‌های موجود در محدوده، المان دائمی و ۹ اثر المان موقت محسوب می‌شوند. مولفه‌های مورد بررسی شامل؛ رویکرد توسعهٔ پایدار شهری در زیبایی منظر، زیباسازی منظرشهری، زیبایی‌شناسی‌محیطی و شهری و زیبایی‌شناسی در گرافیک شهری است. مولفه‌های مورد بررسی در ٤ سطح، کیفی دسته‌بندی شده و تمامی المان‌ها مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفتند، امتیازهای بالا به‌معنای ارزشمندی و کیفیت بالای اثر و امتیازهای پائین، نشان‌دهندهٔ کیفیت پائین است. در برنامه‌ریزی شهری مشهد؛ المان‌های شهریِ دائمی اکثرا ساختار طراحی معمارگونه داشته و یا آثار هنری با میزان پایداری بالا هستند، در المان‌های موقت وجوه گرافیکی، جذابیت‌های رنگی و مصالح ناپایدار غلبه دارد. نتایج نشان می‌دهد؛ کیفیت ساخت المان‌های موقت موجود در راستای تحقق توسعهٔ پایدار مناظر شهری نیست در حالی‌که المان‌های همیشگیِ خورشید و راز و نیاز از منظر زیبایی‌شناسی دارای ابعاد مناسب، کیفیت طراحی، ساخت و معنا هستند. تمامی المان‌های موقت و دائمی در کریدورها و دروازه های دید اصولی قرار دارند. اما در مهمترین کریدورهای دید، میادین؛ فلسطین و شریعتی، که وظیفهٔ هویت شهری، ثبت تصویر ذهنی، منظر فراخور و احساس تعلق را برعهده دارند، طراحی و ساخت المان‌ها در سطح پائینی‌ست.

DOI: https://doi.org/10.22034/jgk.2026.587743.1342

URL: https://jgk.imamreza.ac.ir/article_252252.html

©Authors retain the copyright and full publishing rights.

*نویسنده مسئول مکاتبات

مقدمه

اداره شهر با معیارهای؛ سرزندگی، حس، تناسب، دسترسی، کارایی، کنترل و عدالت هدایت می‌شود(Lynch, 1984). در برنامه‌ریزی فضایی ملی، ایجاد یک سیستم هدایت و کنترل منظر شهری برای جلوگیری از همگن‌سازی شهری ناشی از شهرنشینی سریع، ضروری است(Zhang et al. 2024, 353). طراحی منظر یک فرآیند تفکر و استراتژی برنامه‌ریزی برای افرادی با دانش حرفه‌ای مرتبط از معماری، گیاهان، زیبایی‌شناسی، ادبیات و غیره است (Zhu, 2022, p. 8). شهرها، به ویژه شهرهای بزرگ، می‌توانند به کارآفرینان و ساکنان دسترسی آسان به اطلاعات، دانش و به مکان‌های حیاتی برای تعاملات اجتماعی، اوقات فراغت و تفریح ارائه دهند. بنابراین ترویج تصویر پایدار شهر از طریق مشارکت فعال مقامات و نهادهای عمومی، اهمیت ویژه‌ای پیدا می‌کند Nijkamp, (2008, p. 2). رابطه متقابل عناصر شهری با یکدیگر و با بافت شهری، معمولاً تابع قواعد و اصولی است. در حوزهٔ زیبایی‌شناسی با شهرها به عنوان ترکیب‌بندی‌های بصری شبیه به آثار هنری برخورد می‌شود. زیباسازی‌محیط، معادلِ ایجاد کیفیت بصری‌ست، به‌این معنا که یک موضوع کیفی از نظر روانی، احساسی و دیداری؛ جذاب، مطلوب و خوشایند باشد و با پذیرش عموم یا افراد زیادی مواجه شود. امروزه منظر شهری با پدیده‌ای به نام یکپارچه‌سازی و جهانی شدن مواجه است. شباهت‌های شهرهای مدرن، تهدیدی جدی برای مناظر شهری است (Kaymaz, 2013). طراحی منطقه‌ای، چیدمان آینده ممکن و مطلوب سکونتگاه‌ها، زیرساخت‌ها، ویژگی‌های آبی، ذخایر طبیعی و سایر کاربری‌های زمین در یک منطقه، از جمله روابط بین آنها، ظاهر زیبایی‌شناختی آنها و چگونگی تحقق این امر در آینده را پیش‌بینی می‌کند Kempenaar&Brink, 2017, p. (1). طراحی موفقی که هدف آن ایجاد یک جامعه سالم است، نه تنها به مهارت‌های یک طراح خلاق، بلکه به تعهد حمایتی سازمان‌ها برای مدیریت و نگهداری منظم این فضاها نیاز دارد(Usla&Kiper, 2009, p. 1404). گرافیک محیطی بخشی از اجزای شهری را تشکیل می‌دهد که در طراحی مناظر شهری نقش مهمی دارد (Wang, 2024, p. 44). شهرها در گذشته هویت بصری داشتند و با اشکال پیچیده‌تر، گنجینه‌ای از زندگی اجتماعی را برای جوامع ایجاد می‌کردند(Mumford, 1938) . گرافیک محیطی زبان سخن با محیط، زیبایی بصری، نظم و هماهنگی مطلوب فضاست و موجب تمایز یک مکان از مکانی دیگر، زیباسازی، نظم و انسجام بخشیدن، ارتقاء هویت و کیفیت بصری در فضاهای شهریست. نشانه‌شناسی گرافیک با ایجاد واکنشی احساسی و شناختی در مخاطب، بر آگاهی عمومی محیطی و حفظ مقصد تاثیر می‌گذارد(Gordi&Roig, 2023, p. 1). هنرهای تجسمی زبانی را بر اساس فرم‌ها، قالب‌ها، رنگ‌ها، ساختارها، ریتم‌ها و خطوط ایجاد می‌کنند (Gortais, 2003, p. 8). تمام عناصر کالبدی، ساختمان‌ها و سیلوئت‌های روزانهٔ فضاهای شهری-اجتماعی و انواع اشکال کلیدی مرتبط با فضای شهر، زبانی انتزاعی ایجاد و ارتباط و تعامل را برای شهروندان تامین می‌کند(Atamaz, 2014, p. 4). طراحان گرافیک از خلاقیت خود برای توسعه و ترکیب نمادها، تصاویر، نوشته‌ها، مفاهیم مختلف و احساسات استفاده می‌کنند(Najmuldeen, 2021, p. 56). گرافیک‌محیطی بر بهبود بخشیدن ارتباطات، ارتقا جنبه‌های زیبایی‌شناختی و روانشناختی یک محیط کمک می‌کند(Ganoti&Laskari, 2023, p. 1). با توجه به تاثیرات گستردهٔ مناظر شهری بر اجتماعات شهری، شناخت اصول و قواعد ارزیابی آثار گرافیک در منظر شهرها امری ضروریست. الگوی تحلیلی زیبایی المان‌شهری در محدودهٔ مدنظر، چگونگی کیفیت طراحی و ساخت المان‌ها و آثار گرافیک‌محیطی، در راستای توسعهٔ پایدارشهری و چگونگی موقعیت المان‌های موجود در منظرشهری محدوده از جمله سوالات این تحقیقند. نتایج نشان می‌دهد، الگوی تحلیلی زیبایی المان‌های شهری؛ هماهنگی با اصول زیبایی‌شناسی

شهری و محیطی علاوه بر ارزیابی، زیبایی فرم، معنا و ساخت در المان‌هاست. از مجموع ۲۱ اثر گرافیک‌شهری در محدودهٔ مورد مطالعه تعداد ۱۴ اثر المان‌شهریست، که به المان‌های دائمی و موقت طبقه‌بندی می‌شوند. در پاسخ به آخرین پرسش تحقیق؛ اکثر المان‌ها بدون توجه به نیاز فضای شهری و اصول زیبایی‌شناسی شهری و محیطی طراحی و ساخته شده‌اند، به طوری‌که برای فضا بزرگ و یا کوچک هستند. تعداد کمی هم دارای ابعاد و اندازه و کیفیت مناسب هستند، لیکن بیشتر آنها در کردیدور و دروازه‌های دید مناسب منظر قرار دارند.

۱- الگوی تحلیلی زیبایی المان‌شهری در محدودهٔ مدنظر چیست؟

۲- کیفیت طراحی، ساخت المان‌ها و آثار گرافیک‌محیطی، در راستای توسعهٔ پایدارشهری قرار دارد؟

۳- موقعیت المان‌های موجود در منظرشهری خیابان احمدآباد چگونه است؟

پیشینهٔ پژوهش

در کتاب «طراحی‌گرافیک فضاهای‌شهری» برخی جنبه‌های گرافیک محیطی در فضای شهری آمده است. ایلوخانی (۱۳۹۳)، در کتاب «گرافیک محیطی»، به جنبهٔ اطلاع‌رسانی گرافیک‌محیطی پرداخته است. استوار (۱۳۹۲)، در کتاب «هنرگرافیک محیطی»، از گرافیک‌محیطی با عنوان زبان‌سخن با محیط یاد می‌کند و گرافیک‌محیطی را به عنوان زیبایی بصری، نظم و هماهنگی مطلوب فضا مطرح می‌کند. سلامیان، (۱۴۰۱)، در مقالهٔ «بررسی تحلیلی تاثیر گرافیک محیطی بر ارتقاء بصری فضای‌شهری»، المانهای نوروزی شهر مشهد را مطالعه کرده است. ابراهیمی و دیگران (۱۴۰۱) در مقالهٔ «مطالعه‌ای در اصول قابل کاربست گره‌های هندسی اسلامی در گرافیک محیط‌شهری»، تنها بخشی از گرافیک‌محیطی را مدنظر قرار داده‌اند. شهباززاده و نوین (۱۴۰۰)، در مقالهٔ «بررسی گرافیک‌محیطی در راستای زیباسازی و طراحی شهری» باور دارند، گرافیک‌محیطی به واسطهٔ ارتباط مستقیم با ویژگی‌های کالبدی، بصری و معنایی فضاهای‌شهری در ادراک و ارزیابی شهر و محیط‌های شهری جایگاه ویژه‌ای دارد. اسلامی (۱۳۹۵)، در مقالهٔ «نقش گرافیک‌محیطی در طراحی‌شهری»، به ابعاد آن از حیطهٔ طراحی‌شهری و شهرسازی پرداخته است. مارک والوردو و رویگ (۲۰۲۳)، در مقالهٔ «نقش نشانه‌شناسی طراحی‌گرافیک در کمپین‌های آگاهی‌محیطی»، سودمندی طراحی‌گرافیک در کمپین آگاهی برای ترویج مقاصد گردشگری پایدار و شناسایی سهم آن در موفقیت کمپین‌ها از نظر حفاظت بیشتر از منابع طبیعی و اجتماعی_اقتصادی مقصد را بررسی می‌کند. نتایج آن نشان می‌دهد که نشانه‌شناسی طراحی‌گرافیک با ایجاد واکنشی احساسی و شناختی نسبت به کمپین در مخاطب، بر آگاهی عمومی محیطی و حفظ مقصد تاثیر می‌گذارد. الیف آتاماز (۲۰۱۴)، در مقالهٔ «بررسی تاثیر گرافیک‌محیطی بر فرهنگ محلی در فضاهای گردشگری فرهنگی پایدار روستایی» باور دارد، طراحی گرافیک‌محیطی صرفا پوششی بر روی یک فضا نیست، بلکه باید از طریق بسیاری از رشته‌های طراحی، مانند معماری، طراحی داخلی، منظر، مبلمان و طراحی‌نور به طور یکپارچه در بافت یک مکان درهم تنیده شوند. رولا گانوتی و لاسکاری (۲۰۲۳) در مقالهٔ «اهمیت طراحی گرافیک‌محیطی در فضاهای شهری»، ضمن بیان تاریخچه گرافیک‌محیطی، به اهمیت وکاربرد آن در دنیای امروز و بررسی سلسله نیازهای انسانی در ارتباط محیط، انسان و رابطهٔ فرهنگ بومی با آئین هر جغرافیایی پرداخته و چند نمونه مورد قبول از دیدگاه تاثیرات فرهنگی و اثرگذاری مثبت بر جامعه‌ای شاداب و امیدوار را تحلیل می‌کنند. الگوی تحلیلی زیبایی المان‌شهری در محدودهٔ مدنظر، چگونگی کیفیت طراحی و ساخت المان‌ها و آثار گرافیک‌محیطی، در راستای توسعهٔ پایدارشهری و چگونگی موقعیت المان‌های موجود در منظرشهری محدوده از جمله سوالات این تحقیقند.

تصویر(۱). پیشینه تحقیق (نگارندگان،۱۴۰۵).

منابع	یافته‌ها
ایلوخانی(۱۳۹۳)	جنبه‌های گرافیک محیطی در فضای شهری؛ انواع کارکردهای اطلاع‌رسانی و تبلیغات شهری.
استوار (۱۳۹۲)	گرافیک محیطی؛ زبان سخن با محیط، زیبایی بصری، نظم و هماهنگی مطلوب فضا.
سلامیان (۱۴۰۱)	المان‌های نوروزی مشهد بر ارتقاء بصری فضاهای شهری موثر است.
ابراهیمی و دیگران (۱۴۰۱)	کاربرد گره‌های هندسی اسلامی در گرافیک محیط شهری.
شهباززاده و نوین (۱۴۰۰)	گرافیک محیطی با ویژگی‌های کالبدی، بصری و معنایی فضاهای شهری در ادراک و ارزیابی شهر و محیط‌های شهری ارتباط مستقیم دارد.
اسلامی (۱۳۹۵)	نقش گرافیک محیطی در طراحی شهری.
والوردو و رویگ (۲۰۲۳)	نشانه‌شناسی طراحی گرافیک با ایجاد واکنشی احساسی و شناختی بر آگاهی عمومی محیطی و حفظ مقصد تاثیر می‌گذارد.
آتاماز (۲۰۱۴)	طراحی گرافیک محیطی صرفا پوششی بر روی یک فضا نیست. بلکه عناصر طراحی باید از طریق بسیاری از رشته‌های طراحی؛ مانند معماری، طراحی داخلی، منظر، مبلمان و طراحی نور به طور یکپارچه در بافت یک مکان در هم تنیده شوند.
گانوتی و لاسکاری (۲۰۲۳)	اهمیت گرافیک‌محیطی در نیازهای انسانی از دیدگاه ارتباط با محیط، انسان و رابطهٔ فرهنگ بومی با آئین هر جغرافیایی

متدلوژی

هدف مقاله حاضر مطالعه و ارزیابیِ تحلیلی زیبایی المان‌ها در منظر شهری مشهد، (نمونه موردی خیابان احمدآباد) است. المان‌های شهری در دو جامعه علمی هنری و معماری-شهرسازی دسته‌بندی‌های متفاوتی دارند. در حیطهٔ شهری المان‌ها بخشی از مبلمان و عناصر منظرشهری هستند و در جامعهٔ هنری جزئی از گرافیک‌شهری محسوب می‌شوند. این تحقیق پس از بررسی منابع اسنادی-کتابخانه‌ای، اینترنتی، فیش‌برداری همراه با تحقیقات میدانی انجام شده، داده‌های تحقیق را به شیوهٔ توصیفی بررسی و در صورت امکان در برخی نمونه‌ها از شیوهٔ استدلال منطقی تحلیل نموده است. جامعهٔ آماری متشکل از تعداد ۲۱ المان، نقاشی دیواری، آذین‌بندی موجود در محدودهٔ خیابان احمدآباد است"تنها ۲۱ اثر در این خیابان در زمان تحقیق موجود بوده است". از این میان ۱۴ اثر المان شهری محسوب و به المان‌های دائمی و موقت طبقه‌بندی می‌شوند؛ ٦ اثر از المان‌های موجود در محدوده، المان دائمی و ۸ اثر المان موقت. در برنامه‌ریزی شهری مشهد؛ المان‌های شهریِ دائمی اکثرا ساختار طراحی معمارگونه با میزان پایداری بالا داشته، و المان‌های موقت وجوه گرافیکی، جذابیت‌های رنگی و مصالح ناپایدار غلبه دارد. مولفه‌های مورد بررسی شامل؛ رویکرد توسعهٔ پایدار شهری در زیبایی منظر، زیباسازی منظر شهری، زیبایی‌شناسی محیطی و شهری و زیبایی‌شناسی در گرافیک شهری است. مولفه‌های مورد بررسی در ٤ سطح، کیفی دسته‌بندی و المان‌ها مورد سنجش قرار گرفتند، امتیازهای بالا به‌معنای ارزشمندی و کیفیت بالای اثر و امتیازهای پائین، نشان‌دهندهٔ کیفیت پائین است. مدل تحقیق در (تصویر۳۲) ارائه شده است. مفاهیم نمودارها و مدل نهایی تحقیق حاصل معیارهای علمی در زمینهٔ زیبایی‌شناسی شهری و زیبایی‌شناسی گرافیک‌شهری هستند، الگویی که توسط آن اصول زیبایی‌شناسی المان‌های محدوده در فضای مورد مطالعه و یا هر المان دیگری قابل سنجیدن و ارزیابی‌ست.

مبانی نظری:

توسعهٔ پایدار شهری

برونتلند رپورت[1] "توسعهٔ پایدار، توسعه‌ای است که در آن نیازهای نسل فعلی برآورده می‌گردد به گونه‌ای که به توانایی‌های نسل‌های آینده نیز برای تامین نیازهایشان آسیبی وارد نشود"(هیئت جهانی محیط و توسعه،۱۹۸۷). توسعهٔ پایدار به معنای حرکتی است به سوی برابری اجتماعی بیشتر بنا به دلایل اخلاقی و کاربردی. الکین[2] (1991b) چهار مشخصهٔ توسعه پایدار را، نگاه به آینده، محیط، برابری و مشارکت می‌داند. هدف توسعهٔ پایدار حفظ جوامع بشری با استفاده از نوعی توسعه است که به تخریب سیستم‌های محیطی بنیادین حمایت‌کنندهٔ حیات نینجامد. شرایط اصلی ایجاد شهر پایدار عبارتست از خودکفایی در تولید غذا، آب، انرژی و مسکن: یک شهر پایدار باید قادر باشد تا بر جمعیت خود بیافزاید، در زمینهٔ اشتغال و خدمات شهری مستقل عمل نماید، به نحو احسن از ضایعات و زباله‌های تولید شده خود بهره‌برداری کند و تمام این موارد را در حالی انجام دهد که هیچ‌گونه آسیبی به محیط زیست وارد ننماید (Moughtin& Shirley, 2008, pp. 7-9).

مناظر شهری

منظر شهری جهت برآوردن نیازهای مردم در مناطق شهری سازماندهی شده؛ مفهومی ترکیبی از ساختمان‌هایی که فعالیت‌های اجتماعی مانند کار، اقامت و استراحت- سرگرمی در فضای فیزیکی آنها و ساختار منظر طبیعی، ساختار منظر فرهنگی به همراه بُعد تاریخی شهر شکل گرفته است(Demirel& Duzgunes, 2021, p. 66) . مناظر فعلی خیابان با آشفتگی، تجهیزات آن پدیدهٔ عصر حاضر است. با توسعهٔ شهرها و حومهٔ آن، تمایل به یکنواختی خشک و بی‌روح مناظرشهری افزایش یافت تا تفاوت اندکی در ظاهر نواحی مختلف شهر یا حتی کشور وجود داشته باشد. از این رو لذت‌بخش‌ترین و خاطره‌انگیزترین شهرها دارای حس مکان و مناطق و نواحی خوب تعریف شده‌ای است که هر کدام دارای فضاهای خاص خود هستند(Gibbons& Oberholzer, 2007, p. 8). اهداف طراحی پایدارشهری در نظام توسعه پایدار بر حفظ طبیعت و محیط ساخت بشر تاکید دارد. در این برنامه‌ها باید از محیط‌های از پیش توسعه یافته به صورت کارآمد و موثر استفاده و آنها را به مکان‌هایی جذاب و دلنشین برای زندگی بدل نمود(Moughtin& Shirley, 2008, p. 17). کیفیت منظر شهری تحت تأثیر عوامل مختلفی است. معماری و طراحی شهری شامل الگوهای ساختمانی، طرح‌های خیابانی، فضاهای عمومی و سبز، توزیع و استفاده از فضاهای مختلف است که به زیبایی و کیفیت منظر شهری افزوده می‌شود (Zayyari, 2025, p. 22).

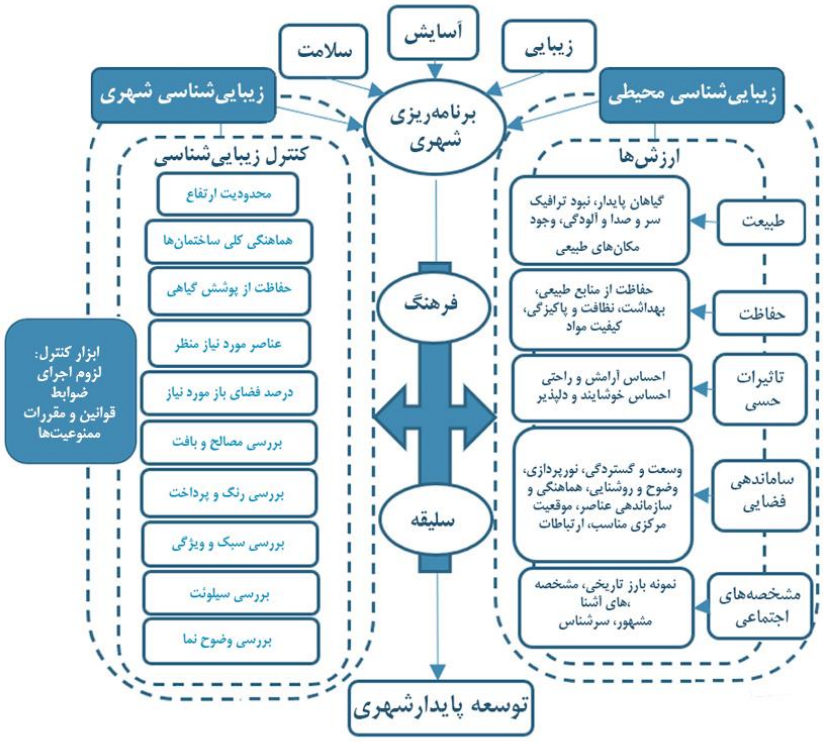
زیبایی شناسی شهری و محیطی

علم زیبایی‌شناسی، بررسی فلسفی زیبایی و ذوق است(Hospers& Scruton, 2010, p. 76). زیبایی‌شناسی محیطی، دانشی جهت رسیدن به توسعه پایدار، که راهبردهای علم، تکنولوژی و ابداع، با تاکید بر مزیت‌های اقتصادی ، اجتماعی، بوم شناختی و محیط زیست است (Xing-yu, 2013, p. 63). زیبایی با موقعیت جغرافیایی خود تغییر می‌یابد. تغییر یافتن ملاک‌های زیبایی در میان ملل و نژادهای امروزی به همان اندازه معمول و آشکار است که در دوره‌های تاریخی. توماس آکویناس، معتقد بود سه کیفیت برای زیبایی لازم است. در مرتبهٔ اول انسجام یا کمال-دوم، تناسب و هماهنگی بین بخش‌ها- سوم، شفافیت یا شکوه. عوامل تکمیل کننده حواس در دانش زیبایی شناسی؛ معنا، حافظه ، استعاره ، نماد ، نشانه و تاریخ است(Berleant, 2005, p. 72). در راستای تحقق اهداف زیبایی‌شناسی در فضای‌شهری، شاخص‌هایی جهت سنجش و یا کنترل زیبایی‌شناسی در

1. Brantland Report
2. Elkin

فضای‌شهری تحت عنوان ارزشهای زیبایی‌شناسی مطرح می شود(تصویر۲) (Galindo& Rodriguez, 2000, p. 22). دانش محیطی و زیبایی‌شناسی با طبیعت و مواد طبیعی قابل اجرا ارتباط دارد، ساختار و عملکردی در جهت تامین دانش فنی و نوآوری است که بر مزیت‌های اقتصادی، اجتماعی، بوم‌شناسی و محیط زیست تمرکز دارد(Xing-Yu, 2013, p. 63).

تصویر(۲). نمودار ارتباط زیبایی‌شناسی شهری و محیطی.(نگارندگان،۱۴۰۵).

جغرافیای انسانی و سلیقهٔ زیبایی شناختی

ارتباط شهروند با شهر، عمدتاً در فضاهای شهری فراهم می‌شود. کیفیت فضای شهری نیز تعیین‌کننده کیفیت زندگی فرد است (Demirel& Duzgunes, 2021, p. 66). شهر مجموعه‌ای فرهنگی- کالبدی، که بر اساس نیازها، فعالیت‌ها و رفتارهای ساکنین آن شکل گرفته است. انسانها بسته به نیازهای فردی یا گروهی خود فعالیت کرده و الگوهای رفتاری خاص خود را عرضه می‌کنند. شهر و فضاهای مختلف آن بستر یا ظرفی هستند برای اینگونه اتفاقات، بالتبع فضاها و خصوصیات آنها وابستگی شدیدی به نحوه فعالیت و الگوهای رفتاری استفاده‌کنندگان آنها دارند. هر رفتاری که توسط انسان صورت می‌گیرد اساسا متکی به فرهنگ است و فرهنگ به‌عنوان مجموعه دستاوردهای معنوی و مادی یک جامعه که شامل؛ "ارزش‌ها، سنت‌ها، آداب و رسوم، سطح دانش و فن‌آوری و ... است،" برمعماری و فضاهای شهری تاثیر می‌گذارد و به واقع آنها تبلور فیزیکی این ذهنیات هستند(Pakzad, 2005, p. A).

زیباسازی مناظر شهری

منظر شهری[1] هنر یکپارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمانها، خیابان ها و مکان هایی است که محیط شهری را می سازند. از یک منظر خوب شهری وقتی آگاه می

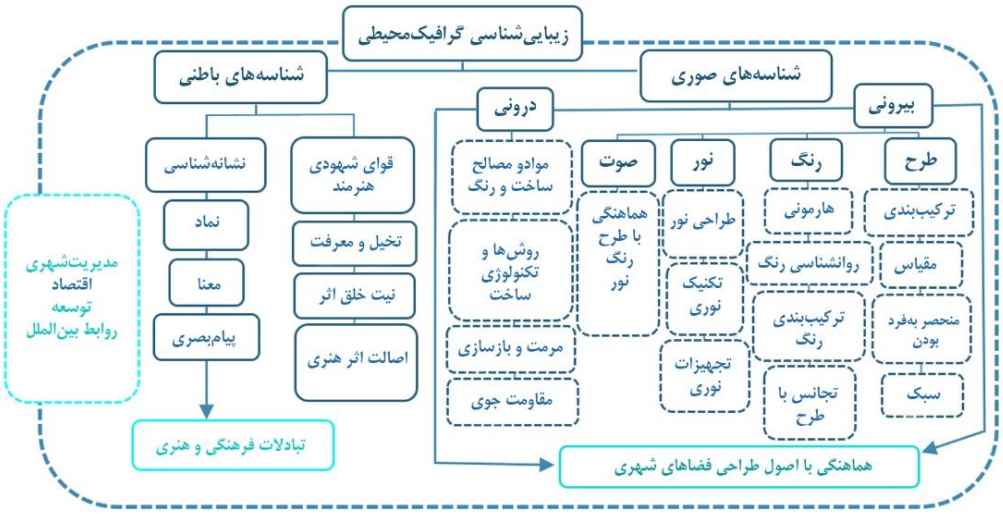
9. Town scape

شویم که آنرا به چشم ببینیم – شکل ، مقیاس و زیبائی ساختمانهائی که شریک در ایجاد این منظر هستند ، مورد تمجید قرار می دهیم– از تغییرات غیرمنظره در آن پرهیز می‌کنیم و در مقابل از دست دادن ساختمانهای آشنا و ارزشمند در شهر مقاومت می‌کنیم (Cullen, 1998). منظر شهري ، مجموعه‌ای از هماهنگی و تناسبات فیزیکی اشیاء و ساختمانها در یک شهر و تاثیر بصری آن بر روی حواس انسان است. در تمام طرح‌های منظر، هدف ایجاد محیط‌هایی که در آن‌ها شهر سالم، تعادل اکولوژیکی حفظ، فضای سبز بیشتر در شهر ادغام و ارزش زیبایی‌شناختی و اقتصادی به دست آید. برای دستیابی به این اهداف، مفهوم کیفیت زندگی شهری و اجزای آن، طرح‌ها را هدایت می‌کند. برای درک کیفیت زندگی شهری، قبل از هر چیز، درک و تعریف کیفیت زندگی ضروری است. سازمان بهداشت جهانی شهر سالم را شهری تعریف می‌کند که به تدریج رفاه فیزیکی، اجتماعی و محیطی خود را افزایش می‌دهد و از منابع خود برای بهبود آن برای همه افراد جامعه استفاده می‌کند(Demirel& Duzgunes, 2021, p. 57) . زیباسازی‌شهری، فرآیند توسعۀ ویژگی‌های بصری در فضای شهر است. از نظر فلسفی، زیبایی مفهومی عمیق‌تر و وسیع‌تر از زیبایی بصری یا زیبایی شکل و سیمای شهر دارد و نقش موثری در سرزندگی، شادابی و رضایت شهروندان ایفا می‌کند. جنبش زیبایی‌شناسی شهری، رویکرد پیشرفت‌هایی است که نه تنها به زیباسازی شهرها می‌پردازد، بلکه ترجیحا ابزار کنترل‌اجتماعی، از طریق راضی نگه‌داشتن جمعیت‌شهری و پاسخگویی به نیاز آنهاست(Porteous, 2010, p. 248). زیباسازي به کلیه اقدامات آگاهانه‌اي گفته مي‌شود که توسط شهرداريها براي ارتقاء کيفيت محيط شهري صورت پذيرفته و شهر را براي زندگي ساکنانش مناسب‌تر مي‌سازد. زیباسازی عبارتست از فرایند بهبود ، بهسازی و یا پیشرفت بصری(دیداری) که برای یک شخص، مکان و یا چیزی انجام می‌شود.

طراحی فضاهای شهری؛ مبلمان و گرافیک شهری

پروژه‌های احیای‌شهری، فرصت‌هایی برای طراحی جامع و مجدد تزئینات‌خیابانی فراهم می‌سازد(Gibbons& Oberholzer, 2007, p. 9). کاربرد عمومی فضاهای شهری ایجاد آرامش، سرگرمی و محلی برای گردش، فراهم آوردن ارتباط و زمینۀ معاشرت و امکان تردد است(Pakzad, 2005, p. 1). طرح‌ریزی صحیح منطقه‌های شهری با توجه به اهمیت حفظ منابع‌طبیعی، افزایش تنوع‌زیستی و افزایش پایداری محیط‌زیستی برای توسعۀ آیندۀ شهرها و سیمای‌سرزمین، حائز اهمیت است(Zayyari, 2022, p. 131). در مباحث کلان زیبایی‌شناختی شهری، از دو منظر، زیبایی در آثار گرافیک‌شهری بررسی می‌شود؛ رعایت اصول فنی طراحی فضاها "مکان‌یابی صحیح، فواصل دسترسی‌ها، اندازه‌ها، ابعاد و مقیاس اثر" و سپس "اصول طراحی و اجرا" مرتبط است (Rahnama& Khavari, 2018, p. 65). در (تصویر۲)، نمودار زیبایی‌شناسی آثار گرافیک محیطی آورده شده است. مواردی همچون اصالت اثر هنری، نیت خلق اثر، معنا، پیام بصری که نماد منتقل می‌کند و علاوه بر آن‌که به‌عنوان نشانۀ بصری در فضاهای شهری حامل فرهنگ، سلیقۀ زیبایی‌شناختی و تاریخ جوامع شهریست، در میزان ارزشمندی آثار و خلق فضاهای جذاب تاثیر مهمی دارند(تصویر۳).

تصویر(۳). نمودار زیبایی‌شناسی در گرافیک محیطی؛ (نگارندگان،۱۴۰۵).

محدوده مورد مطالعه

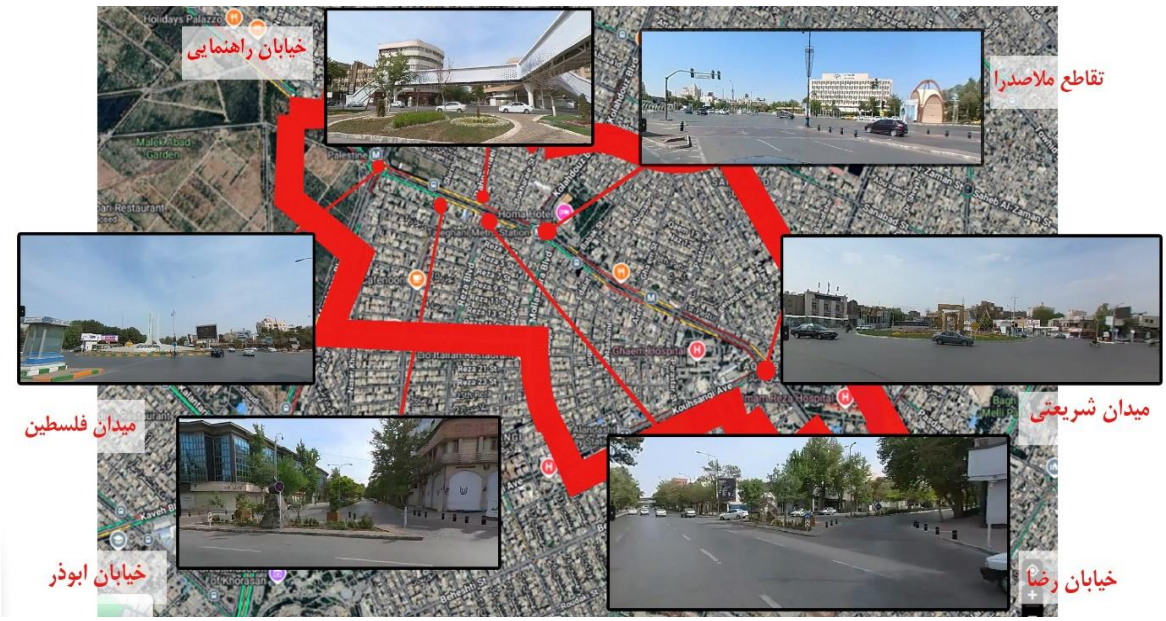
خیابان احمدآباد یکی از خیابان‌های قدیمی و هویت‌ساز و نام "احمدآباد" به روستایی قدیمی در غرب مشهد باز می‌گردد که در دوره‌های پیشامدرن، به‌واسطهٔ زمین‌های کشاورزی، قنات‌ها و موقعیت ارتباطی خود، نقشی محدود اما پایدار در پیرامون مشهد داشت. در روند نوسازی شهری، اواخر قاجار و افزایش جمعیت مشهد، شهر به سمت غرب گسترش یافت. در این فرآیند، روستای احمدآباد در بافت شهری حل شد و مسیر ارتباطی اصلی آن به مرور زمان به خیابانی مهم تبدیل گردید و به یکی از محورهای پررفت‌وآمد و تجاری-مسکونی بدل شد، که می‌توان آنرا نمونه‌ای از گذار مشهد؛ شهری زیارتی با ساختاری سنتی به کلان‌شهری مدرن دانست. این خیابان یادآور می‌شود؛ که شهرها نه یک‌باره، بلکه لایه‌لایه و از دل آبادی‌ها، راه‌ها و زیست‌جهان‌های پیشین ساخته می‌شوند.

تصویر(۴). محدودهٔ خیابان احمدآباد بر روی نقشه شهر مشهد؛ (نگارندگان،۱۴۰۵).

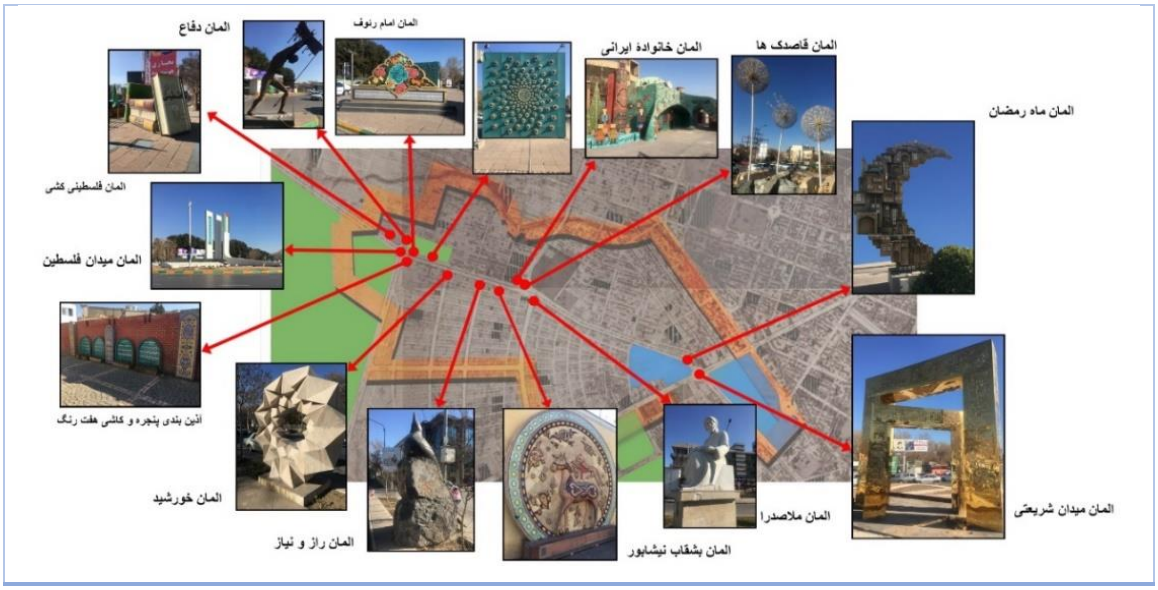
در (تصویر۵)، تصویر هوایی خیابان احمدآباد، همچنین مهمترین کریدورهای دید آمده است. محدودهٔ مورد مطالعه از میدان فلسطین آغاز و در میدان شریعتی خاتمه می‌یابد. ورودی‌های خیابان‌های ابوذر، رضا و راهنمایی و تقاطع خیابان ملاصدرا که مقابل هتل هما قرار دارند، بعد از میدان فلسطین و شریعتی مهمترین کریدورهای دید محسوب می‌شوند.

تصویر(۵). تصویر ماهواره‌ای خیابان احمدآباد و کریدورهای اصلی دید (نگارندگان،۱۴۰۵).

در (تصویر٦) موقعیت المان‌های موقت و دائم بر روی نقشه محدودۀ احمدآباد و قرارگیری آن‌هاست، که کاملا با کریدورهای دید مطابقت دارند.

تصویر(٦). موقعیت المان‌های خیابان احمدآباد بر روی نقشه؛ (نگارندگان،۱۴۰۵).

یافته‌ها

تحلیل المان‌های شهری در منظر خیابان احمدآباد

نگاره‌های مورد استفاده در آثارگرافیک شهری مشهد صرفاً جهت تزئین به‌کار نمی‌روند و اکثریت آنها از پیشینۀ ارزشمند تاریخی و فرهنگی ایران برخوردارند، به‌گونه‌ای که می‌توان ریشه‌های جذاب و ارتباط چشمگیر نگاره‌های پیش از تاریخ با نگاره‌های اسلامی را درک کرد. علاوه بر آن وجود مرقد امام رضا(ع) و نزدیکی مقبره فردوسی و ... تاثیر بسزایی در انتخاب محتوا و مفاهیم هنرشهری مشهد دارد(Khavari& Panjehbashi, 2025, p. 19). در اینجا برخی از مهمترین

المان‌های محدوده در منظر خیابانی احمدآباد را در ترکیب‌بندی کلی منظر شهری تحلیل می‌گردد. در این بررسی ابعاد، ارتفاع، خوانایی، هماهنگی با دروازه‌های دید، فضای سبز و ... در منظر پرداخته می‌شود. در (تصویر۷-۱)، میدان فلسطین دارای چهار کریدور دید مناسب است؛ لیکن حجم، ابعاد، تناسبات و ارتفاع زیاد موجب سیلوئت شهری نامناسب شده است.

تصویر(۷). کریدورهای دید و سیلوئت میادین ملک‌آباد و شریعتی (نگارندگان،۱۴۰۵).

تصویر(۷-۱). میدان فلسطین بر روی نقشه، دروازه های دید و سیلوئت

تصویر(۷-۲). میدان شریعتی بر روی نقشه، دروازه های دید و سیلوئت

(تصویر۷-۲)، المان میدان شریعتی، نیز در کریدورهای مناسب دید قرار داشته و گرچه اثری پایدار نیست، لیکن بعنوان بخشی از منظر تناسبات حجم و اندازه و ارتفاع مناسب با ساختمان‌ها، فضای سبز ، مبلمان و تاسیسات شهری دارد.

تصویر(۸). المان‌های خیابان احمدآباد بر روی نقشه و موقعیت در منظر خیابانی (نگارندگان،۱۴۰۵).

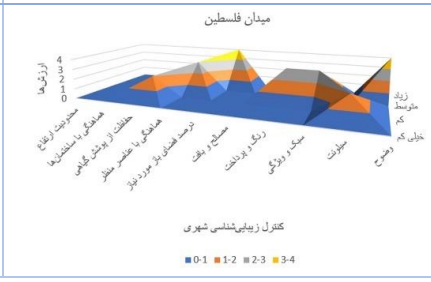
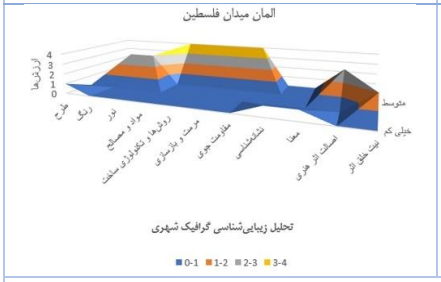
تصویر(۸-۱). المان خورشید بر روی نقشه و موقعیت در منظر خیابانی	**تصویر(۸-۲). المان بشقاب نیشابور بر روی نقشه و موقعیت در منظر خیابانی**
	
تصویر(۸-۳). المان راز و نیاز بر روی نقشه و موقعیت در منظر خیابانی	**تصویر(۸-٤). المان ملاصدرا بر روی نقشه و موقعیت درمنظر خیابان**
	

تصویر(۸-۵). المان قاصدک‌ها بر روی نقشه، دیدهای ورود به محور، موقعیت در منظر خیابان

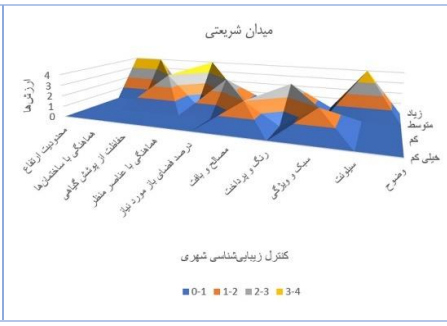
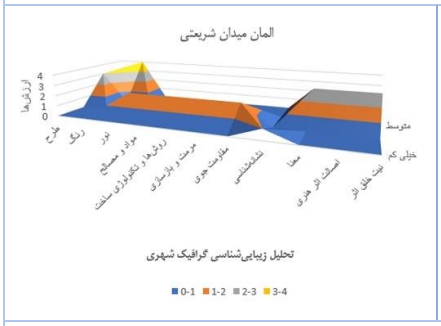

کیفیت فضاهای شهری و بهبود آن همواره به عنوان یکی از مسائل اصلی در فرآیند شهرنشینی مطرح بوده است (Li, 2024, p. 3). زیبایی از نظر بیننده یک کیفیت است. در ارزیابی ترجیحات افرادی که دارای گرایش ذهنی هستند، رویکردهایی مانند پدیدارشناسی، روانشناسی، روان-فیزیکی، شناختی و تجربی، معرفی شده‌اند. در (تصویر۸-۱)، المان خورشید در ابتدای ورودی بلوار ابوذر غفاری، در موقعیت کریدور مناسب دید در منظر قرار دارد. المان بشقاب‌نیشابور(تصویر۸-۲)، نیز در محدودهٔ سه‌راه راهنمایی کریدور دید خوبی دارد. المان راز و نیاز(تصویر۸-۳)، به دلیل ویژگی‌های رنگ، ابعاد و بافت در مجاورت گیاهان، چندان جلب توجه نمی‌کند. لیکن، ویژگی‌های طراحی، ساخت و معنایی ارزشمندی دارد. المان ملاصدرا (تصویر۸-۴)، در فضا و دید منظر ترکیب شده، مقیاس آن تنها با کریدور دید خیابان ملاصدرا هماهنگی دارد. المان قاصدک‌ها(تصویر۸-۵)، بخشی از آن تخریب شده، در ترکیب‌بندی با فضای سبز تقاطع عملکرد خوبی دارد، لیکن وضوح کافی در کریدورهای مختلف دید تقاطع را ندارد. در (تصویر۷) تصاویر و ارزیابی آثار بر اساس مبانی نظری تحقیق آورده شده است.

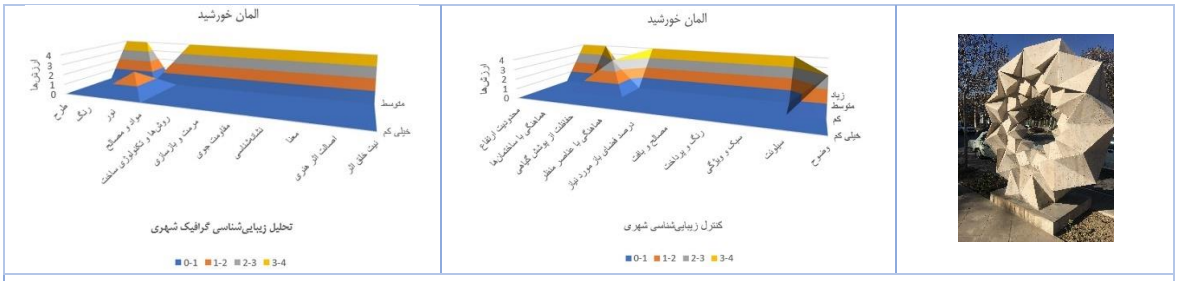
تصویر(۹). مشخصات و تحلیل زیبایی شناختی المان‌های دائمی خیابان احمدآباد (نگارندگان،۱۴۰۵).

تصویر اثر	تحلیل زیبایی شناختی شهری	تحلیل زیبایی شناختی اثر از دیدگاه گرافیک شهری
		

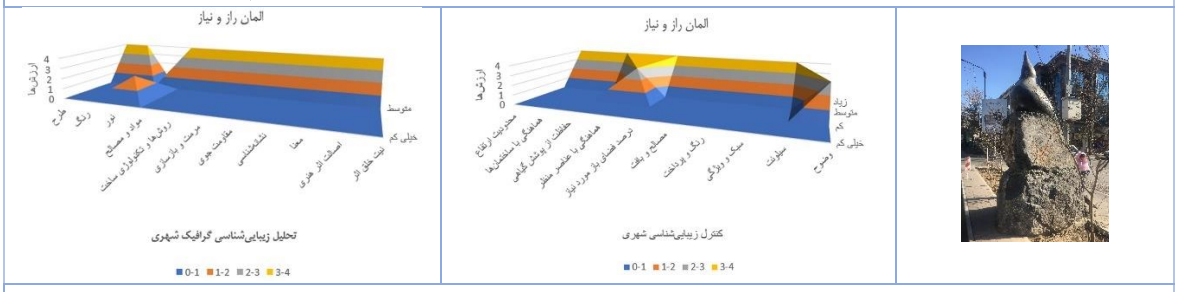
تصویر(۹-۱). المان میدان فلسطین، ایران، مشهد، میدان فلسطین،۱۳۸۹، ، فلز، سنگ، سعید حسین‌پور و محمد حسینی.

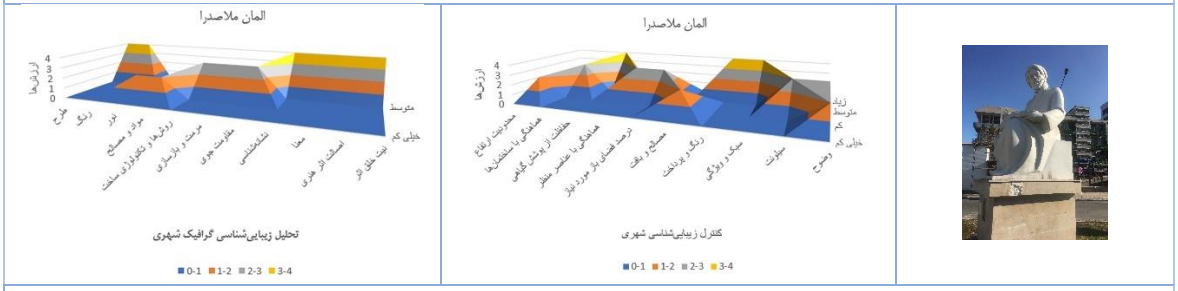
تصویر(۹-۲). المان میدان شریعتی، ایران، مشهد،۱۳۹۹، فایبرگلاس، ارتفاع ٦ متر مربع.

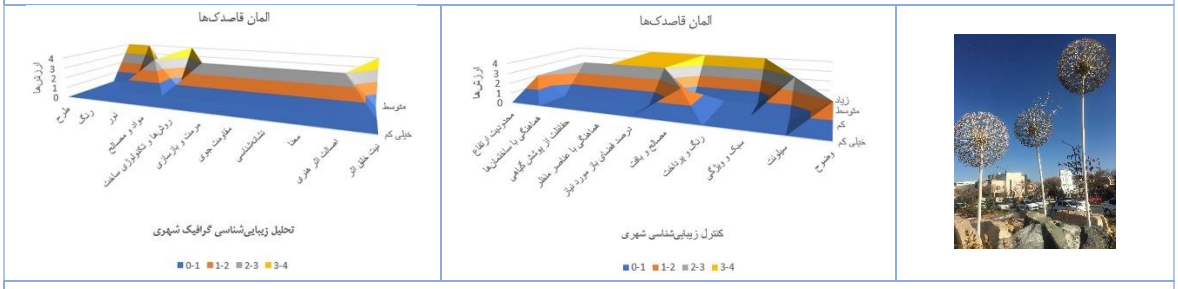
تصویر(۹-۳). المان خورشید، ایران، مشهد، خیابان احمدآباد، ۱۴۰۰، سنگ، ارتفاع ۳ متر مربع، بهنام آخربین مغانلو.

تصویر(۹-۴). المان راز و نیاز، ایران، مشهد، خیابان احمدآباد، ۱۳۹۱ ، سنگ، ارتفاع ۴ مترمربع، حمیدرضا حکیمی.

تصویر(۹-۵). المان ملاصدرا، ایران، مشهد، خیابان احمدآباد، ۱۳۹۹، فایبرگلاس، ارتفاع ۳ متر مربع، ملک دادیار گروسیان.

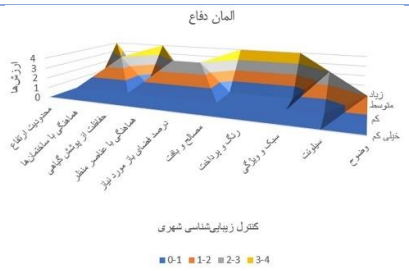
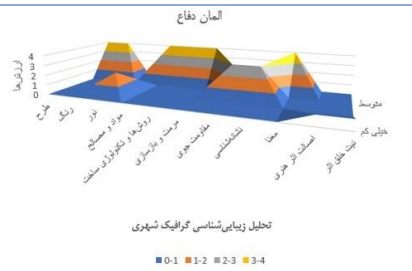

تصویر(۹-۶). المان قاصدک‌ها، ایران، مشهد، خیابان احمد آباد، ۱۳۹۱، آهن، ۵/۵ متر مربع ارتفاع ، علی عابدی.

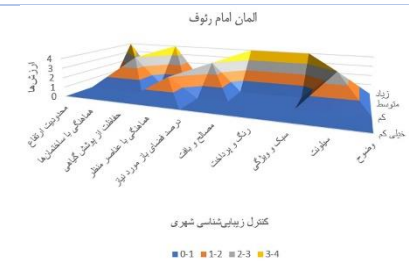
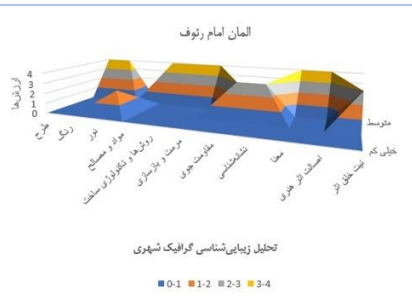
با توجه به نمودارهای تحلیلی (تصویر۹)، در المان میدان فلسطین(تصویر۹-۱)، از دیدگاه مصالح ساخت، رنگ و اجرا و مقاومت جوی بخشی از اصول پایداری وجود دارد، لیکن از دیدگاه کارشناسان و شهروندان، ایجاد حس بستگی، مقیاس بزرگ نسبت به فضا، بستن کریدورهای دید ناظر و ارتفاع زیاد مورد انتقاد است. از ویژگی‌های المان میدان شریعتی (تصویر۹-۲)، شبیه سازی رنگ طلایی ایوان طلا حرم امام رضا(ع)، همچنین تناسبات و اندازهٔ مناسب در محل نصب است. لیکن عدم پایداری مصالح ارزش‌های زیبایی‌شناختی آنرا کاهش می‌دهد. خورشید، نزد اقوام بدوی به سبب روشنی، منبع حیات، حاصلخیزی به عنوان خدای بلندمرتبه مورد پرستش و احترام قرار می‌گرفت(Hall, 2008, p. 205). در دورهٔ اسلامی خورشید جایگاه والا را حفظ نمود، و در تفکرات اسلامی خورشید به خاندان حضرت محمد(ص) نسبت داده می‌شود. المان خورشید(تصویر۹-۳)، نیز اشاره به امام رضا(ع) دارد. کیفیت مصالح و بافت،

اجرا، اندازه و مقیاس مناسب و در هماهنگی با محل نصب بوده و موجب پایداری منظر و ارزشمندی فضاست. معانی سمبلیک پرنده؛ آزادی، آسمان، ابر، باد، پیام رسانی و جاودانگی، حاصلخیزی و روح، هوا. در المان راز و نیاز نیز پرنده به مفاهیم معنوی و غیر زمینی اشاره دارد(تصویر۹-۴). این اثر علاوه بر دارا بودن ارزش‌های بالای زیبایی‌شناسی، ویژگی‌های پایداری، کیفیت مصالح، اندازه و مقیاس مناسب در فضای‌شهری را داراست. المان ملاصدرا (تصویر۹-۵)، در تقاطع احمدآباد، ابتدای خیابان ملاصدرا قرارادارد، دارای پایه‌ای مقاوم با نمای سنگی و حجم فیگور با فایبرگلاس ساخته شده است. این المان به دلیل نوع موضوع چنانچه مواد ساخت آن با اصول پایداری هماهنگی داشت، می‌توانست موجب پایداری محیطی گردد. المان قاصدک‌ها (تصویر۶-۵)، به دلیل نوع مصالح ساخت؛ در دسته‌بندی المان‌های پایدار شهری قرار می‌گیرد. در (تصویر۱۰) تحلیل زیبایی‌شناختی المان‌های موقت محدوده آورده شده است.

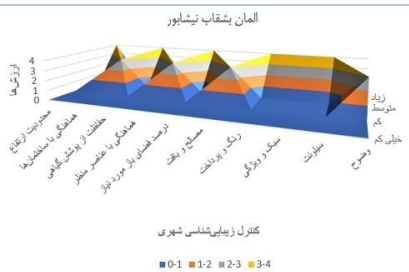
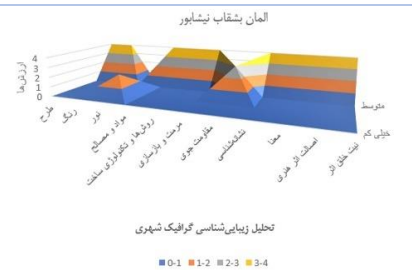
تصویر(۱۰). مشخصات و تحلیل زیبایی شناختی المان‌های موقت خیابان احمدآباد (نگارندگان،۱۴۰۵).

تصویر اثر	تحلیل زیبایی شناختی شهری	تحلیل زیبایی شناختی اثر از دیدگاه گرافیک شهری
		

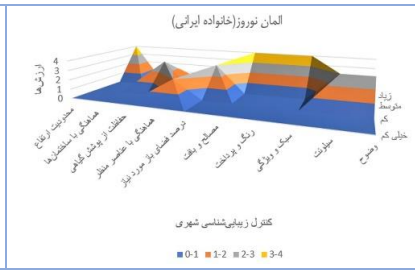
تصویر(۱۰-۱). المان دفاع ، ایران، مشهد، میدان فلسطین،۱۴۰۳، فلز، ارتفاع: ۴ متر مربع، رضا براتی خسرویه.

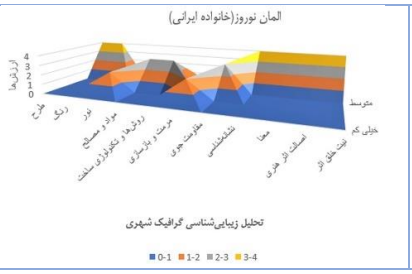
		

تصویر(۱۰-۲). المان امام رئوف، ایران، مشهد، ملک‌آباد،۱۳۹۹، فلز، کاشی هفت رنگ، نقاشی،۶×۲/۵۰ مترمربع، مژده ادهمی.

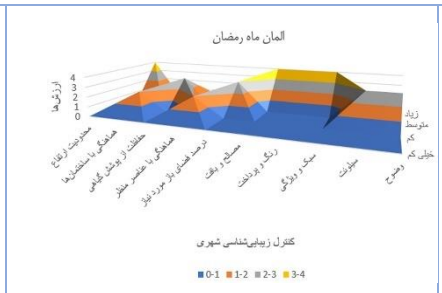
		

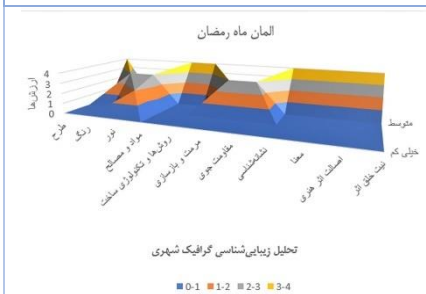
تصویر(۱۰-۳). المان بشقاب نیشابور" ایران، مشهد، سه راه راهنمایی،۱۳۹۲، فلز و سفال، ارتفاع: ۴مترمربع، مرجان موحد، بهروز بکائیان.

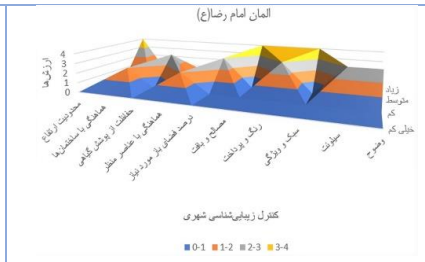

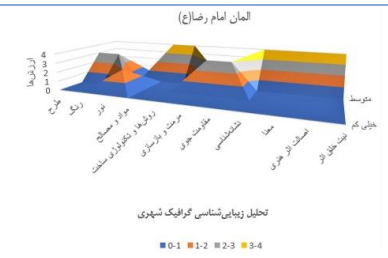
تصویر(۱۰-۴). المان نوروز"خانواده ایرانی"، ایران، مشهد، نبش تقاطع احمدآباد، ۱۴۰۲، فلز، بتن، ارتفاع: ۵ مترمربع، راضیه صدیف.

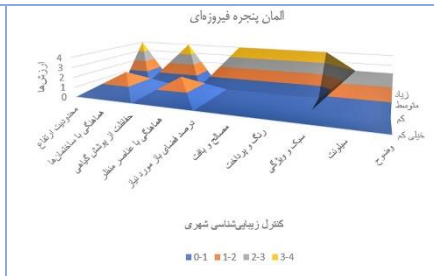

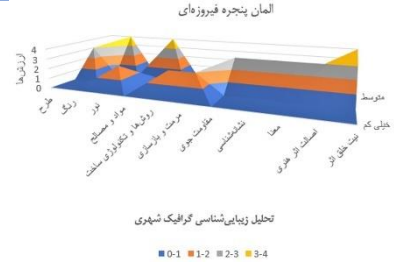
تصویر(۱۰-۵). المان ماه رمضان، ایران، مشهد، احمدآباد،۱۴۰۲، فلز، ارتفاع ۳ متر مربع.

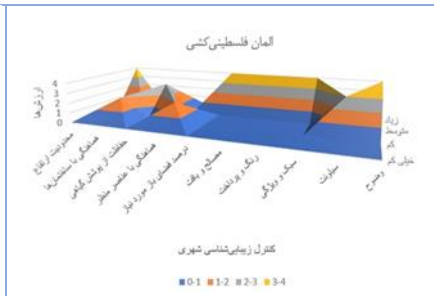

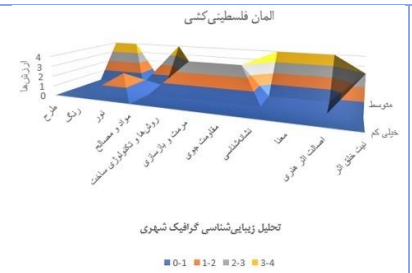
تصویر(۱۰-۶). المان امام رضا(ع)، ایران، مشهد، احمدآباد،۱۴۰۲، فلز، ارتفاع ۳ متر مربع.

تصویر(۱۰-۷). المان پنجره فیروزه ای، ایران، مشهد، میدان فلسطین،۱۳۸۹، فلز، کاشی هفت رنگ.

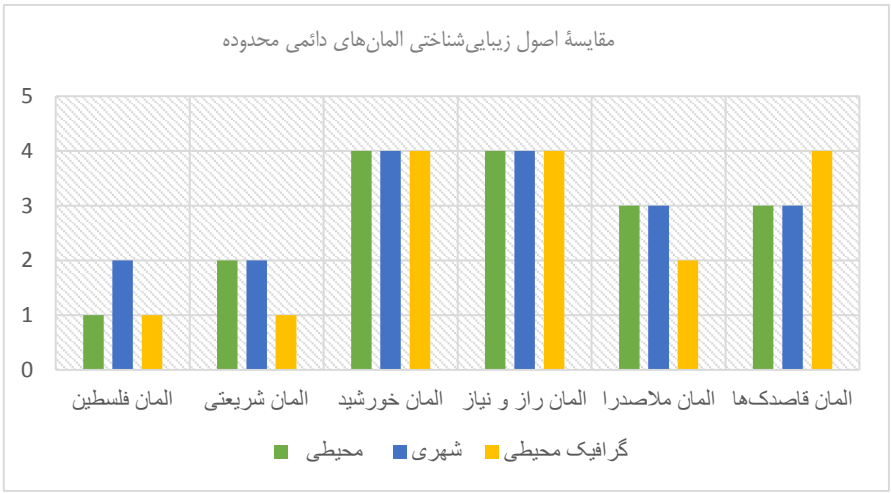
تصویر(۱۰-۸). المان فلسطینی‌کشی، ایران، مشهد، میدان فلسطین،۱۴۰۳، فلز، ارتفاع: ۳ متر مربع.

المان دفاع (تصویر۱۰-۱)، از نظر مفاهیم و هماهنگی با محل نصب، اجرا، تناسبات و مصالح ساخت کیفیت مناسبی دارد، لیکن به دلیل کپی بودن اثر، نمی‌توان آنرا اثر منحصر به فرد و ارزشمندی بشمار آورد. المان امام رئوف(تصویر۱۰-۲) نیز از کیفیت نقاشی، کاشی‌کاری و مصالح ساخت با کیفیت برخوردار و در دسته‌بندی المان‌های موقت شهریست. در بشقاب سفالین نیشابور، از نظر ویلکینسون، احتمالا پلنگ یا یوزپلنگ، سوار بر اسب با هدف؛ محافظت و پشتیبانی از شکارچی در زمان شکار است(تصویر۱۰-۳). توجه به فرهنگ و هویت آثار هنری خراسان، معنا و مفاهیم عمیق، ابعاد مناسبی دارد، اما نوع ساخت، مصالح اثر هنری، پایدار نیست. المان نوروز"خانوادۀ ایرانی"(تصویر۱۰-۴)، از نظر نوع فرم، رنگ‌بندی و بافت دارای جذابیت و تنوع است، توانسته در محیط نشاط و سرزندگی ایجاد کند، لیکن المان همیشگی نیست. المان ماه رمضان (تصویر۱۰-۵)، از منظر زیبایی‌شناختی اصول ساخت قابل قبول بوده، لیکن در دسته‌بندی المان‌های فصلی و کوتاه مدت است. المان امام رضا(ع) (تصویر۱۰-۶)، افرادی را در محضر امام رضا(ع) به تصویر کشیده است. المان از نظر نوع نصب و اندازه، موقت است. المان پنجرۀ فیروزه‌ای(تصویر۱۰-۷)، المانی موقت از مصالح و کاشی‌کاری نوع هفت رنگ و با کیفیت است که فضاسازی جعبه‌های گل فصلی در نوروز را برعهده داشته است. المان پنجرۀ فیروزه‌ای نیز به دلیل، شیوۀ ساخت، نوع طراحی در برنامه‌ریزی منظر پایدارشهری قرار ندارد. المان فلسطینی‌کشی(تصویر۱۰-۸)، ترکیب چند کتاب با مضامین فلسطین است، شیوه ساخت و کیفیت مصالح آنرا در حیطۀ آثار پایدار قرار نمی‌دهد.

بحث

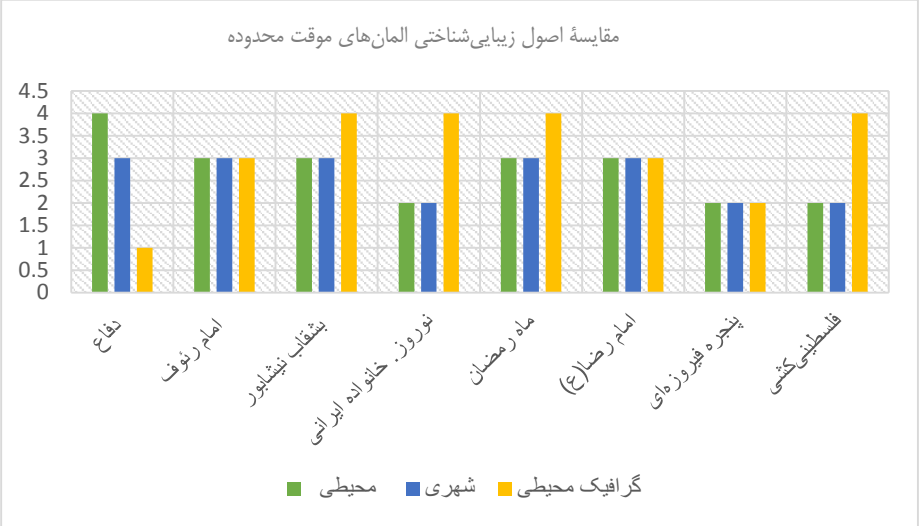
نتایج تحلیل نمودارهای تصاویر(۹و ۱۰) نشان می‌دهد که آثاری که مبنای طراحی گرافیک دارند، در توجه به اصول زیبایی‌شناسی شهری و محیطی ضعیف هستند و المان‌های میادین مورد مطالعه" فلسطین و شریعتی" علاوه بر ضعف در زیبایی‌شناسی محیطی و شهری، در طراحی، خلاقیت، تاثیرات حسی و مفهوم عمیق در سطح پایینی قرار دارند. بنابراین می‌توان گفت؛ المان‌های موقت در تحلیل زیبایی‌شناختی گرافیک موفق بوده و بهتر است در حیطۀ ارتباط با نیاز و ضوابط شهری تقویت شوند. همچنین بر اساس هدف پژوهش مقایسۀ بررسی زیبایی‌شناختی آثار نشان می‌دهد، توجه به اصول طراحی و معنا، اصالت اثر هنری، نیت خلق اثر و... و ایجاد تاثیرات حسی و اصول زیبایی‌شناسی محیطی و شهری در المان خورشید و المان راز و نیاز در سطح قابل قبول و مناسبی قرار دارد. المان فلسطین در پائین‌ترین سطح قرار دارد و آثاری که بر پایۀ گرافیک طراحی شده‌اند موفق تر از طراحی‌های بر پایۀ معماری هستند(تصویر۱۱).

تصویر(۱۱). مقایسۀ اصول زیبایی‌شناختی المان‌های دائمی خیابان احمدآباد (نگارندگان،۱۴۰۵).

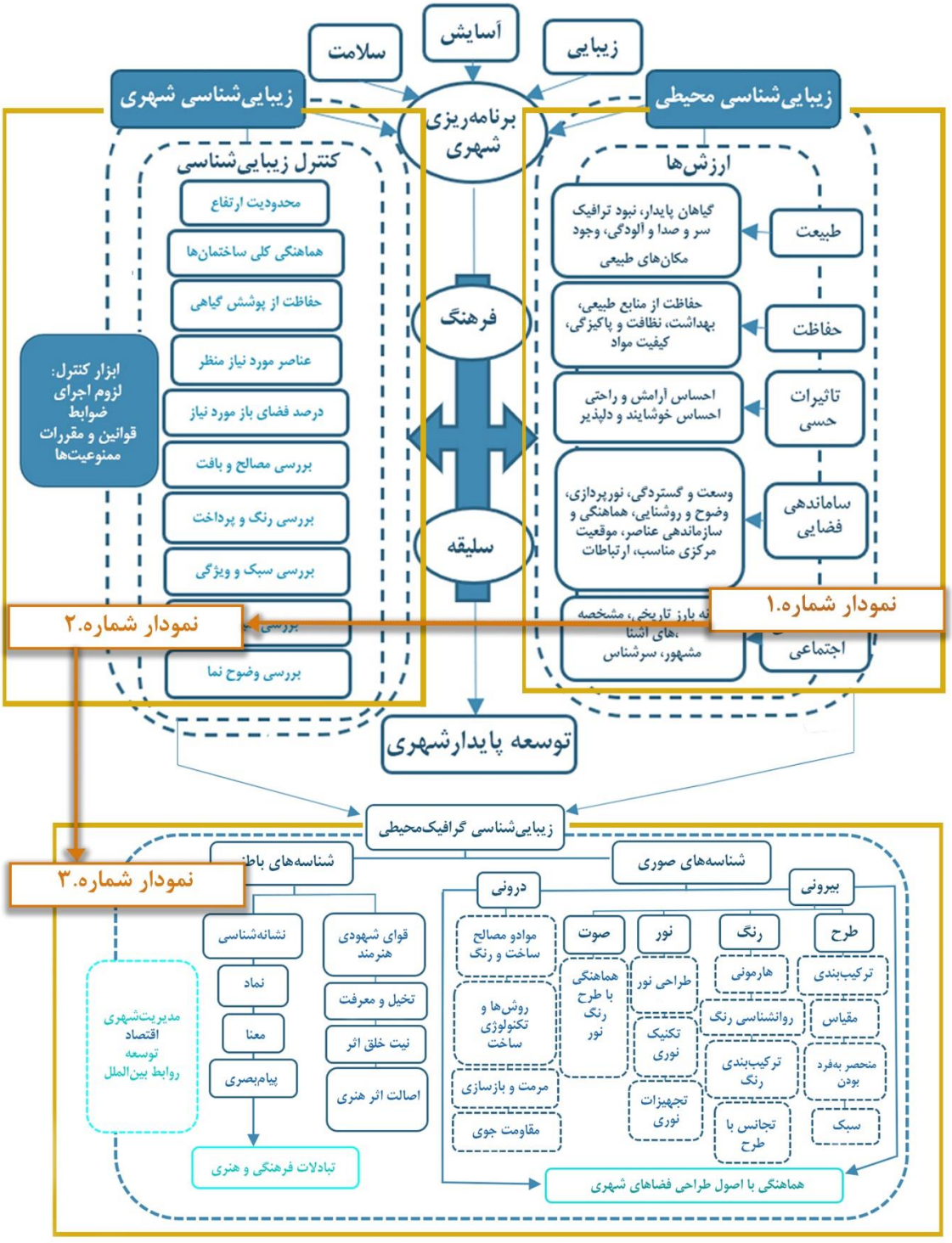
ضعف المان‌های موقت در ارزیابی ارزش‌های زیبایی‌شناسی محیطی و شهری در نمودارهای (تصویر ۹و ۱۰) و (تصویر۱۲) ملاحظه می‌شود.

تصویر(۱۲). مقایسهٔ اصول زیبایی‌شناختی المان‌های موقت خیابان احمدآباد (نگارندگان،۱۴۰۵).

همچنین اکثریت آثار گرافیک محیطی و المان‌های شهری محدودهٔ مورد مطالعه از مکان‌یابی مناسبی در کریدورها و دروازه‌های دید برخوردارند. لیکن از آنجایی که با هدف دوام و پایداری همیشگی طراحی و ساخته نمی‌شوند، از کیفیات زیبایی‌شناختی محیطی برخوردار نیستند و تناسب آثار با نیاز فضاها و مناظرشهری بسیار کم است. از طرفی تبادل اطلاعات و همفکری مناسبی میان؛ طراحان گرافیک، معماران، شهرسازان و برنامه‌ریزان شهری وجود ندارد، تا بتوانند ضروریات ایجاد منظر مناسب را به مرحلهٔ اجرا بگذارند. بنابراین با استفاده از الگوی تحلیلی ارزیابی زیبایی حاصل از مطالعات نظری تحقیق، می‌توان در بهبود کیفیت طراحی، ساخت المان‌ها و آثار گرافیک‌محیطی محدوده در جهت توسعهٔ پایدار شهری گام موثری برداشت(تصویر۱۳).

تصویر(۱۳). نمودار ارتباط زیبایی‌شناسی‌محیطی و شهری با زیبایی‌شناسی آثار گرافیک محیطی؛ (نگارندگان،۱۴۰۵).

نتیجه‌گیری

برای نمونه ۱۴ المان شهری از ۲۱ اثر گرافیک محیطی موجود در محدودهٔ خیابان احمدآباد مشهد تا حد امکان مورد بررسی و مطالعه قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد، صاحبنظران اتفاق نظر دارند، که هنرهای شهری نه تنها برای پوشش لایه‌ای فضاهای شهری، بلکه همزمان با سایر زیرساخت‌های شهری در شکل‌گیری شهرها ایفای نقش کنند. لیکن در وضعیت کنونی شهرهای ساخته شده در ایران و از جمله شهر مشهد؛ مطالعه و توجه اصول و ضوابط زیبایی‌شناسی محیطی و شهری برای طراحان در حیطهٔ

المان‌ها و گرافیک محیطی امری ضروری و بدیهی است. در واقع ایجاد رشته‌های دانشگاهی، مرتبط که پیوند اصول طراحی شهری و گرافیک شهری باشد و یا تبادل اطلاعات متخصصان، بهترین راهکارها در این‌باره است. بنابرآنچه گفته شد و بر اساس اهداف تحقیق؛ الگوی تحلیلی زیبایی المان‌های شهری در محدودهٔ مدنظر طبق نمودار (تصویر۱۳) پیشنهاد می‌شود. طراحی آثار طبق نمودار در مرحلهٔ اول در نظر داشتن اصول و قوانین زیبایی‌شناسی محیطی(نمودار۱)، سپس زیبایی‌شناسی شهری(نمودار۲) و در پایان زیبایی شناسی گرافیک محیطی(نمودار۳) انجام شود. نتایج مطالعات میدانی نشان می‌دهد، در مجموع کیفیت ساخت، مصالح و طراحی اکثر المان‌ها و آثار گرافیک شهری با توجه به اصول توسعهٔ پایدار شهری نیست. از آنجایی که خیابان احمدآباد به دلیل جاذبه‌های تجاری و تفریحی و مسیر تردد به حرم مطهر امام رضا(ع)، از اهمیت زیادی برخوردار است و در پاسخ به پرسش پایانی تحقیق می‌توان گفت؛ بیشتر آثار در کریدورهای دید مناسب قرار دارند. لیکن المان‌های ورودی‌های اصلی خیابان، میدان فلسطین و میدان شریعتی، که مهمترین نقش را در هویت بصری محدوده و ثبت تصویر ذهنی مخاطب در محدوده را دارا هستند، از دیدگاه زیبایی‌شناختی شهری، محیطی و زیبایی‌شناسی و گرافیک محیطی، سطح قابل قبولی ندارند. با استفاده از الگوی ارزیابی زیبایی حاصل از مطالعات نظری تحقیق، می‌توان موجب ارتقاء کیفیت طراحی، ساخت المان‌ها و آثار گرافیک‌شهری محدوده شده و در راستای توسعهٔ پایدارشهری گام موثری برداشت. .

Refrence

Atamaz, E. (2014). The role of graphic design for supplying proper space image and healing communication between people and residential environments. In *Proceedings of the 3rd International Environment and Design Congress*, Turkey.

Berleant, A. (2005). *Aesthetics and environment*. Ashgate Publishing.

Cullen, G. (1998). *Selected urban landscapes* (M. Tabibiyan, Trans.). University of Tehran. (Original work published 1961) .[in Persian]

Demirel, D. (2024). *Landscape research-IV*. Livre de Lyon. https://doi.org/10.5281/zenodo.13922096

Galindo, M. P., & Corraliza Rodriguez, J. A. (2000). Environmental aesthetics and psychological wellbeing: Relationships between preference judgements for urban landscapes and other relevant affective responses. *Psychology in Spain*, 4(1), 13–27.

Ganoti, R., & Laskari, I. (2023). The importance of environmental graphic design in urban spaces. *E3S Web of Conferences*, 436, 12013. https://doi.org/10.1051/e3sconf/202343612013

Gibbons, J., & Oberholzer, B. (2007). *City streetscapes: A workbook for designers* (A. Ala-Adili, Trans.). Homam. (Original work published 1992).[in Persian]

Gordi, M. V., & Marine Roig, E. (2023). The role of graphic design semiotics in environmental awareness campaigns. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(5), 4299. https://doi.org/10.3390/ijerph20054299

Gortais, B. (2003). Abstraction and art. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 358(1435), 1241–1249. https://doi.org/10.1098/rstb.2003.1309

Hall, J. (2001). *Illustrated dictionary of symbols in Eastern and Western art* (R. Behzadi, Trans.). Contemporary Culture. [in Persian]

Hospers, J., & Scruton, R. (2010). *Philosophy of art and aesthetics* (Y. Ajhand, Trans.). University of Tehran. [in Persian]

Kaymaz, I. (2013). Urban landscapes and identity. In M. Ozyavuz (Ed.), *Advances in landscape architecture* (pp. 739–760). InTech.

Kempenaar, A., & Van den Brink, A. (2017). Regional designing: A strategic design approach in landscape architecture. *Design Studies*, 54, 80–

Biotechnological Equipment, 23(3), 1399–1404. https://doi.org/10.1080/13102818.2009.10817638

Wang, N. (2024). Analysis of visual images using the semiotic approach. In *Proceedings of the 3rd International Conference on Literature, Language, and Culture Development* (pp. 1–6). https://doi.org/10.54254/2753-7064/34/20240106

Xing-Yu, Y. (2013). Environmental science and technology aesthetic. *International Journal of Science, Technology and Society*, 1(3), 50–55. https://doi.org/10.11648/j.ijsts.20130103.11

Zayyari, K., Badahang, A., & Kalantari Khalilabad, H. (2025). Explaining the landscape in the historical context of cities in terms of aesthetic, sense of place, and functional dimensions: A case study of Sang Siah neighborhood of Shiraz. *Quarterly Journal of Urban Planning and Development*. https://doi.org/10.30495/JUEP.1404.910146 [in Persian with English abstract]

Zayyari, K., & Latifi, O. (2022). An analysis of land ecological networks in the city of Izeh using the colonial competition algorithm. *Journal of Studies on Urban Structure and Function*. https://doi.org/10.22080/USFS.2021.21305.2139 [in Persian with English abstract]

Zhang, L., Xu, D., Chen, Y., Ling, L., Wang, C., Ma, M., Guo, Z., & Cao, Y. (2024). Research and application of urban landscape guidance and control elements under the background of national territory spatial planning. In *Proceedings of the International Conference on Urban Planning* (pp. 1–10). Atlantis Press. https://doi.org/10.2991/978-94-6463-453-2_28

Zhu, L. (2022). Urban landscaping landscape design and maintenance management method based on multisource big data fusion. *Scientific Programming*, 2022, Article 1353668. https://doi.org/10.1155/2022/1353668

95. https://doi.org/10.1016/j.destud.2017.10.006

Khavari, F., & Panjehbashi, E. (2025). A study of Iranian and Islamic motifs and images in the urban graphics of Mashhad. *Shahr-e-Iman*. https://doi.org/10.22034/ispdrc.2026.2081736.1237 [in Persian with English abstract]

Li, L. (2024). The role of landscaping design in urban landscape design in the context of big data. *Applied Mathematics and Nonlinear Sciences*, 9(1). https://doi.org/10.2478/amns.2023.2.00338

Lynch, K. (1984). *Good city form*. MIT Press.

Moughtin, C., & Shirley, P. (2008). *Designing urban space with a focus on sustainable development* (N. Sohrabi Mollayousef, Trans.). Samen Al-Hojaj. [in Persian]

Mumford, L. (1938). *The culture of cities*. Harcourt Brace Jovanovich.

Najmuldeen, R. (2021). *Graphic design and art management*. University of Baghdad. https://www.researchgate.net/publication/357167172_Graphic_Design_and_Art_Management

Nijkamp, P. (2008). XXQ factors for sustainable urban development: A systems economics view. *Romanian Journal of Regional Science*, 2(1), 1–34.

Pakzad, J. (2005). *Guide to designing urban spaces in Iran*. Payam Sima Design and Publishing. [in Persian]

Porteous, J. D. (2010). *Environmental aesthetics: Theories, policies, and planning* (M. Tabibiyan, Trans.). Jihad Daneshgahi. (Original work published 1996) [in Persian]

Rahnama, M. R., & Khavari, F. (2018). *Explaining the environmental aesthetics of Mashhad city: A case study of Shohada Square and Imam Khomeini Street (former Arg)* [Doctoral dissertation, Ferdowsi University of Mashhad]. [in Persian]

Von Richthofen, A. (2018). *Urban elements*. ETH Zurich. https://doi.org/10.3929/ethz-b-000270354

Uslu, A., Kiper, T., & Baris, M. E. (2009). Public health–urban landscaping relationship and user's perceptions. *Biotechnology &*